

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Thesaurus Eloquentiae Sacrae Et Profanae, Saluti & incolumitati Rerumpublicarum utilissimae

Alberti, Alberto

Coloniae Agrippinae, 1669

Præmunitio quinta, exploratè demonstrans, quomodo acuminum aut ornamentorum vitiosa redundantia à castigata eorundem moderatione secernenda sit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69225](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69225)

certè retardet, venari? Quare non ornamentis omnibus, non acuminibus, non argutiis, non sententiis, non aliis hujusmodi coloribus spoliamus Orationem; sed nimiam tantum frequentiam carpimus, immodicum usum coercemus, effrenem quandam intemperantiam reprehendimus.

Præmissio quinta, exploratè demonstrans, quomodo acuminum aut ornamentorum vitiosa redundancia à castigata eorundem moderatione discernenda sit.

41. **S**ed ne in confirmationis paulò post à me texendæ structurâ nodus ullus tanquam in scripto **A** ab Adversariis quæri **A** possit, quid sit hæc ornamentorum exuberantia, **B** quam sugillamus; quid eorundem **B** temperatio, quam laudamus, præcisè enucleateque pluribus edisserendum est, ne, si incertis finibus utramque confusam relinquamus, unam pro aliâ nostri isti oblectationis **C** Cupedinarii **C** sibi curæ esse subdolè præferentes, densamque acuminum silvam temperantiæ nomine bellè cohonestantes, extra omnem hujusce Actionis meæ ictum sepositos, ac tutos arbitrentur. Aliam certè ab alterâ uti facilius atque experientiâ, quam sermonis coloribus, aut linguæ penicillo licet distinguere. Nihilominus haud obscuris vestigiis vel intima veritatis cubilia hic quoque se produunt,

produnt, quæ paucis notare juvat, Auditores.
D Nam sicut in sagittâ eam pinnarum *D* vim
 ac multitudinem, quæ illi celeritatem atque
 alas ad scopum attingendum addit, tanquam
 moderatam, congruentemq; probant omnes;
 quæ verò complurium plumarum non levi
 pondere expeditum ejusdem sagittæ volatum
 retardat, paulatimque à metâ retrahens, in
 terram deprimat, velut immodicam, atque
 ineptam meritò improbant: ita ergo illam or-
 namentorum copiam, quæ rem ipsam, quâ
 de agitur, ut Auditoris menti altius infiga-
 tur, fortius vibrat torquetque, ceu moderatâ,
 atque amplectendam pronuntio: contra verò
 eorundem ornamentorum ipsissimam desi-
 gno intemperantiam, quum hæc Auditoris
 animum à rei propositæ attentione avocant,
 atque ad Oratoris artificium gratiam, atque
 ingenium contemplandum, admirandumque, tum
 inani, & præpostero salutandum plausu, iden-
 tidem saepeq; transferunt; ac propterea argu-
 mentorum vim pariter, quo minus in ejusdè Au-
 ditoris pectus descendant, remorantur unâ,
 atque frustrantur. Ab attentione verò pro-
 positæ rei ad Oratoris prærogativas suspi-
 ciendas Auditores haud raro fuisse traductos,
 certissimo indicio est, quum hi ab illo dimissi,
 multam illius eruditionem dumtaxat, aut
 præcipuè commendant, venusta extollunt
 æcumina, antithetorum futiles collusiones
 eximie prædicant, toti sunt in amplâ memo-
 riâ, doctrinaque celebrandâ: at de re ipsâ, quæ
 Oratio

Orationis machinâ, scilicet fluxâ atq; enervi, inculcata est, nullum faciunt verbum, nihil se commotos, nihilque ejus sibi hæsisse in animo; sed ita plânè integros, atque in sententia firmos constantesque, quales accesserant, abire demonstrant, De honestate autem virtutis capessendâ, de vitij turpitudine detestanda, si in Oratione disceptatum est, nihil mutiunt, **E** nihil omnino, aut parum valde meminerrunt. Vbi ergo in hujusmodi præconia, atque admirationes ingenij, eruditionis, ac memoriæ Oratoris, Auditores prope universos sese ludibundos effundere; de exposito verò argumento nihil reputare, sed miro illud silentio involvere, hæud obscure, viri ornatissimi, animadyerteritis; germanam ejusmodi ornamentorum luxus syngrapham, **F** exploratamque inconsideratâ, ac noxiâ redundantia notam tenebitis. Cui & hanc alteram, nec minus certam nunc, quæso, adjungite.

42. Cernatis istam in omnes oras à sole manantem lucem? hæc illa est, quæ, quum interjectas rerum formas ita illuminat, ut eas oculus & distinctis & magis ex longinquo intueri possit, oculumque ipsum jucundâ recreat amoenitate, apta, ac temperata censeatur; at, quum tanta sese luminis copia in oculum infert, ut ipsum exoculet, **A** hoc est; ipsum lædat, præstringat, **B** obiectarumque rerum fraudet obtutu; utique nimiam illam fuisse atque immodicam omnes agnoscunt, nec pauci suo etiam malo experiuntur. Hæud secus quoque, quum à cõmentitijs hujusmodi Oratorum

70 P. I. DE MODERATI ORNATUS
torum pareijs, C hoc est, ab adumbratis
Solibus tantam Auditorum intelligentiæ af-
fundi lucem videmus, ut explicatam Oratio-
ne quæstionem non clariùs illi percipiant,
sed immodico potiùs sententiarum obruti
splendore, rerum memoratarum aspectu, &
consideratione prohibeantur, tum, ignoran-
tia maximè obscurante, tenebrescant, nimiam
enimverò nimiam illam acuminum orna-
tusque vim, nimiam abundantiam super-
fusam esse, omnes manifestò colligimus.
Hanc porrò supervacanei ornamenti interno-
scendi normam certissimam, rogo vos, per
vestram fidem, atque humanitatem, memoriæ
non solùm diligenter imandate, sed accuratè
etiam observatam penitus insculpite. Ad
hanc ad hanc Orationes omnes, Cõcionesque
quotquot auditis, aut legitis, exigite; & quo
unaquæque Auditores à propositæ rei argu-
mento perpendendo ad Oratoris præstantiam
admirandam minùs abduxerit, eo meliorem;
quo magis verò magisque abstraxerit, tanto
deteriorem existimate.

43. Quod si aliquis hæc veluti vestigia rele-
gens, nec dum, ubi ornamentorum, acumi-
num præsertim, ista redundantia habiterit,
ubi versetur, satis perspicit (quanquam si
attendat, si intelligentiæ illa, ut ita dicam,
A divortia, A animique avocamenta, B quæ
B jam perstrinxi, diligenter observet, perspiciat,
necesse est) affero alium præterea ad hanc
C ipsâ ornamentorû luxuriâ deprehendendâ cõ-
D pertissimæ fidei testem, C ac discerniculum. D
Nam

Nam quū facti alicujus, aut actionis simplex, nudaque de egregio aliquo viro, Historici stylo candidè exarata narratio Lectorem magis afficit, eidemque viro magis devincit, quàm de eadem actione factove integra Oratio, vel Concio operosè conflata Auditorem feriat, ac demereatur; certissimū est. hujusmodi Orationem, vel Concionem, si cæteræ quidè Rhetorices Leges in ea fabricada in usum omnes sint revocatæ, sed hisce pigmentis illam delibutam esse constat, ornatus intemperantia lascivire. Quæso vos, quid hic ego affirmaverim, non solūm expendite, verūm etiam syllabatim repetite, Auditores. Non dixi integrum totumque Historici volumen Divi alicujus actiones omnes complectens ad percellendum Lectorem magis, quàm unius duntaxat facti adornatam laudationem ad Auscultatorem demulcendum, valere: ne quis statim in comparatione vitium notaret, jureque exciperet. *E* Sed pensiculatè *F* hinc Historici meram uno de facto narrationem, illinc de eodem soloq; pariter facti Oratoris Panegyricum è regione constitui, mutuoque composui: tum consulto subjeci, iterumque in præsentia confirmo, quum ejusmodi Historia audita, vel lecta Auditorem, aut Lectorem magis, quàm de eadem re Oratio, aut Concio item audita vel lecta, movet; hanc, licèt alioqui cæteris omnibus perfectam numeris, istarum venerum luxu esse corruptam Quum enim Oratio, præsertim Panegyrica, luculentis amplificationibus splendere debeat: ampli-

E
F

amplificatio autem nihil aliud sit, quàm vehemētiorem quādam affirmatio, quæ nēpe facti, quod ab Historico simpliciter, & sine fūco describitur, adjuncta omnia enucleat, atque exaggerat; à quavis amplificatione, multoq; magis ab Oratione universā ex pluribus contexta amplificationibus, duplo saltem majorem impressionem in Auditoris animum, quàm à sola facti narratione, fieri par esset. Si quam enim laudem nuda illa facti narratio alicui viro apud Lectorem asserit; quanto magis amplificatio ejusdem facti tanquam admirabilis fistucæ G machinamentum altè sublatum, demissumque illam ipsam laudem in Auditoris animum geminatis ictibus adiget? Quid si igitur secus accidat, & simplex Historicus magis, quàm expositus Orator, Auditorem incendat? Tunc liquebit, puto, evidenter, hujus Orationem ad persuadendū minus virium, quàm illius expositionem, habere: ac proinde, si multis ornamentis niteat, nec in ullam aliam Rhetoricæ legem peccatum sit, istorum redundantia opprimi; vel certe si hisce careat, quoquo tandem vitio laboret, omnino esse vitiosam. Quid enim? Quum amplificatio, atque Oratio ea propter elaboretur, ut majorem quandam in Auditore, quàm simplex Historia, commotionem exciter: si ex adverfo, motum ne parem quidem, sed minorem, quàm Historia, in eodem efficiat, nonne perversa, præposteraq; sit, necesse est? Si igitur ea Oratio acuminibus, sensculis, aut alijs ornamentis facta sit, cui hoc

hoc experimento aperta eorundem intemperantia non se prodeat?

44. Geminum huic parq; omnino piaculū eodem prorsus modo apud M. Tullium, in tertio de Oratore notavit, ac perbellè irrisit M. Crassus, quum scilicet Patronus ita dicit, ut, quid velit dicere, difficilius, quàm si ipse ille, qui Patronum adhibet, suā de re diceret, intelligitur. *Ipsi enim (inquit) qui ad nos causas deferunt, ita nos plerunque ipsi docent, ut non desideres planius dici. Easdem res autem simul ac Fufius, aut vester aequalis Pomponius agere coepit, non aequè, quid dicant, nisi admodum attendendo, intelligo: ita confusa est oratio, ita perturbata, nihil ut sit primum, nihil ut secundum, ita rāq; insolentia, ac turba verborum, ut oratio, qua lumen adhibere rebus debet, ea obscuritatem & tenebras offerat; atque ut quodammodo ipse sibi in dicendo obstrepere videantur.* Hæc M. Crassus. Ut igitur Patronus, quum non solum obscurius, quàm cliens, dixit; verum etiam quæ hic clarè docuit, dicendo obscuravit, ineptus, atque præposterus, quòd rebus sibi à cliente propositis non tenebras, sed è contrario lucem dare debuerit, illico iudicatur: Ita senè, quum simplex Historiam Lectorem magis, quàm Auditorem Orator eadem de re differens commovet; quod tamen contra, hic longè magis, quàm illa afficere deberet, flagitiosæ eloquentiæ chirographum minime anceps ea in manus porrigit. Atque hinc, Auditores, complurium Concionatorum dicendi aciem, ut ita loquar, huiusmodi cote

D

ten-

tentare licet, atque experiri. Nam si horum
auditis de sanctissimâ Coelorum vitâ lauda-
tionibus nullos vos pietatis igniculos conce-
pisse, nullâ vos eorum veneratione, aut cultus

A divini cupiditate tangi; nullo benevolentiae
tacito quodam magnetè ad ipsos rapi senti-
tis; contra verò perlectis ex Historiâ eorundè
Diuorum egregiis facinoribus, subito amo-
ris vinculo iisdem vos adstringi, virtutum
admiratione capi, imitandi que studio ardere
animadvertitis: quis vestrum illico non agno-
scat eiusmodi exornationes mancas, ineptas,
absonas, acuminû luxu, vel alio quoquo vitio
B esse temeritas? Itane nuda, & muta Histori-
ci narratio, magno silentio pacate que lustra-
ta oculis, vos Lectores vehementius, quam
Oratio opulenta, etsi tanto insuper verborû,
rerumq; apparatu instructa; etsi actionis etiam
machinâ potentissimâ excussa; etsi voce, ma-
nibusque intorta, vos eosdem Auditores in-
flammasit? Unde id monstri, nisi ex ornamen-
torum, quibus Oratio non distinguitur, sed
confunditur, immoderato luxu?

45. Neq; verò est, cur hic sero sapiant (quâ-
quam haud serio) aut sapere se fingant per-
A elegantes nostri Phryges. Non est, cur
phalerati isti Oratores hanc ornamentorum
intemperantiam sibi quoque displicere caus-
B sentur, astuteque comminiscantur. Non
est, cur obtendant, se lepores & delicias
elocutionis in dicendo quidem adamare, sed
redundantiam odisse: frequentare se schemata
& lumina, sed confertarum opû fugere ostenta-
tatio-

tationem. Homines planè sagacissimi, ubi tot suis ornamentis ad incitas se redactos vident, quas se in formas non vertunt, quas præstigias non architectantur? Sat scio, istos ore quàm blandissimo, & linguâ quàm modestissimâ, quum argumentis urgentur, persanctè affirmare, sibi harum illecebrarum moderationem in dicendo cordi semper esse; contra verò fatuam exuberantiam monstro pejus invisam. Dicuntur hæc quidem ab illis in speciem pulchrè ac scitè, at reapse si hujusmodi voces ad experimenti trutinam revocentur, non tam ignem cum aquâ, aut cum luce tenebras pugnare, quàm istorum facta à verbis dissentire reperiemus. Temperantiam harum amœnitatum se consecrari bonis quidem illi verbis pollicentur. Sed eorum pollicitationes cum iis, quas expoliunt, habent, eduntque, Orationibus, atque Concionibus, quæso, contendite; amens sim, si densius uspiam ruunt, liceat mihi ita loqui, acuminum nimbi, aut immensus quidam fensiculorum Decataclysmus tam præcipitanter exoneratur. E Quàm multa enim Auctorum monumenta, tanquam sata, procellosâ istâ acuminum F grandine, lædaque luxuriantium ornamentorum tempestate nimium quantum flagellata possem, si luberet, appellare? Non est, cur quis fingi à me Adversarium, aut pro arbitrato, eloquentiæ prævaricatorem apponi, vel emi suspicetur. O si se hujus facinoris Rei nominari paterentur! o si liberè suas sibi dictionis intemperias, ac veluti malè venditas merces

Grædhiberi non indignè ferrent ! quas , & quot harum decurias , quot manipulos , numerando percenterem ! Sed nolo quenquam designare , Judices , neminem appello , maloque totam hanc meam accusationem ad vitium ipsum dumtaxat , temporum iniquitate serpens , quàm ullas ad personas , vel scriptores pertinere .

Præmunio sexta, explicans, quam sit Ciceroniana Eloquentia.

A 46. **V**erùm quia hanc acuminum ornamentorumque redundantiam , non solum quò ab omnibus rejiciatur , profligaturus sum , sed etiam ex adverso Tullianæ eloquentiæ decus , quò ad imitandum cunctis proponatur , in folio collocaturus : ne quid dubitationis in verbo vestram intelligentiam moretur , Auditores , in antecessum moneo , me Ciceronianæ eloquentiæ nomine non solum illam , quâ aliquando M. Tullius in iis Orationibus , quarum adhuc monumenta retinemus , usus est , intelligere , sed illam etiam , quam pro materiæ varietate , atque opportunitate adhibuit , & verò multo magis , si nostrarum argumenta Concionum tractavisset , sine dubio fuisset adhibiturus . Nam etsi Tulliana dictio atque oratio alicubi fortasse aridior , aut jejunior videatur , tota hæc qualis qualis siccitas ipsi potiùs materiæ , quam versabat , quàm ejusdem eloquentiæ , quâ illam exornabat , adscribenda est . Nempe

ser-